

სკოპინგის დასკვნა N 73

დაგეგმილი საქმიანობის დასახელება: მდ. ხრამზე 9.2 მგვტ სიმძლავრის ხრამი 7 ჰესის მშენებლობა-ექსპლუატაციისა და 35 კვ ეგხ-ის გაყვანა;

დაგეგმილი საქმიანობის განმახორციელებელი: შპს „საქენერგო“;

დაგეგმილი საქმიანობის განხორციელების ადგილი: თეთრიწყაროსა და ბოლნისის მუნიციპალიტეტი;

განაცხადის შემოსვლის თარიღი: 26.10.2022;

სკოპინგის ანგარიშის შემდგენელი: შპს „გამა კონსალტინგი“;

ძირითადი საპროექტო მონაცემები:

სკოპინგის დასკვნის მიღების მიზნით, სსიპ გარემოს ეროვნულ სააგენტოში შპს „საქენერგოს“ (ს/კ-448054499) მიერ წარმოდგენილი იქნა - თეთრიწყაროსა და ბოლნისის მუნიციპალიტეტებში, მდ. ხრამზე 9.2 მგვტ სიმძლავრის ხრამი 7 ჰესის მშენებლობა-ექსპლუატაციისა და 35 კვ ეგხ-ის გაყვანის სკოპინგის ანგარიში.

დერივაციული ტიპის ჰიდროელექტროსადგურის „ხრამი 7 ჰესის“ მშენებლობა-ექსპლუატაცია იგეგმება თეთრიწყაროს მუნიციპალიტეტში, დაღეთისა და წინწყაროს ადმინისტრაციული ერთეულის ტერიტორიაზე, მდინარე ხრამზე (ზღვის დონიდან 527 და 466 მ ნიშნულებს შორის), ხოლო 35 კვ ეგხ-ის გაყვანა დაგეგმილია როგორც თეთრიწყაროს ასევე ბოლნისის მუნიციპალიტეტის (სოფ.ნახიდური) საზღვრებში. წარმოდგენილი ელექტრონული ფაილების მიხედვით, საპროექტო ჰესის დერეფნის მიახლოებითი GPS კოორდინატებია: X- 461754.52, Y- 4594890.15; X- 467468.35, Y- 4593187.77. ხოლო საპროექტო 35 კვ ეგხ-ის საწყისი და საბოლოო წერტილების მიახლოებითი GPS კოორდინატებია: X- 467450.07, Y- 4593184.35; X- 473328.15, Y- 4593061.30. სკოპინგის ანგარიშის მიხედვით, „ხრამი 7 ჰესის“ სააგრეგატე კვანძისა და 35 კვ ეგხ-დან უახლოეს დასახლებამდე (სოფ. ქოსალარი) მანძილი დაახლოებით შეადგენს 800 მ-ს. სათავე კვანძის მიმდებარედ დაახლოებით 330 მ-ში განთავსებულია თეთრიწყარო-დაღეთი-ტოპანი-ბოლნისის (შ-35) შიდასახელმწიფოებრივი გზის სახიდე გადასასვლელი.

საპროექტო ჰიდროელექტროსადგურის (ხრამი 7 ჰესის) დადგმული სიმძლავრე იქნება - 9.2 მგვტ, საანგარიშო ხარჯი - 24 მ³/წმ, ხოლო ეკოლოგიური ხარჯი - 2,04 მ³/წმ. ჰესი იმუშავებს წელიწადში 365 დღის განმავლობაში. საპროექტო ჰიდროელექტროსადგურის ძირითადი შემადგენელი ინფრასტრუქტურული ობიექტებია: სათავე კვანძი, სადერივაციო-სადაწნეო მილსადენი, ჰესის შენობა, 35 კვ. ძაბვის ქვესადგური და 35 კვ. საჰაერო ელექტროგადამცემი ხაზი.

სკოპინგის ანგარიშში მოცემულია ინფორმაცია დაგეგმილი საქმიანობის ალტერნატიული ვარიანტების ანალიზის შესახებ. მათ შორის, განხილულია უმოქმედობის ალტერნატივა, საქმიანობის განხორციელების ადგილის ალტერნატივები. უმოქმედობის ალტერნატივა უარყოფილ იქნა პროექტის ფარგლებში მოსალოდნელი დადებითი სოციალურ-ეკონომიკური და ენერგეტიკული ფაქტორების გათვალისწინებით. ჰიდროტექნიკური ნაგებობების განლაგების დერეფნის შერჩევასა განხილული იქნა ალტერნატივა 1 და 2,

რომელთა ურთიერთშედარების საფუძველზე და სხვადასხვა ფაქტორების, მათ შორის საინჟინრო-გეოლოგიური პირობების და ბიოლოგიურ გარემოზე მოსალოდნელი ზემოქმედების საკითხების გათვალისწინებით, უპირატესობა მიენიჭა 2 ალტერნატივას. შერჩეული ალტერნატივა გულისხმობს სათავე ნაგებობის მოწყობას მდ. ხრამის მარცხენა სანაპიროზე. სადაწნეო მილსადენის განთავსების ალტერნატივებიდან (ალტერნატივა 1 და 2) არსებული საინჟინრო-გეოლოგიური პირობების გათვალისწინებით, უპირატესობა მიენიჭა სადაწნეო მილსადენის მდ. ხრამის ორივე სანაპიროზე განთავსებას (2 ალტერნატივა). სკოპინგის ანგარიშში განხილული საპროექტო ეგზ-ის ტიპის ალტერნატიული ვარიანტებიდან უპირატესობა მიენიჭა საჰაერო ეგზ-ის მოწყობის ვარიანტს. ეგზ-ის განთავსების ალტერნატიული ვარიანტებიდან (1 და 2) ბიოლოგიურ და გეოლოგიურ გარემოზე მოსალოდნელი ზემოქმედების საკითხების გათვალისწინებით უპირატესობა მიენიჭა 1 ვარიანტს.

მდ. ხრამზე სათავე კვანძის მოწყობა დაგეგმილია ზ.დ. 566 მ ნიშნულზე. სათავე კვანძის განთავსების მიახლოებითი GPS კოორდინატებია: X- 461754.52, Y- 4594890.15. სათავე კვანძის შემადგენლობაში იქნება: წყალსამვიანი დამბა (სიგრძე 54 მ), წყალმიმღები, სალექარი (სიგრძე 71 მ, სიგანე 23 მ) და თევზსავალი. სათავე კვანძზე გათვალისწინებულია ე.წ საფეხურებიანი ტიპის თევზსავალის მოწყობა, თევზსავალის ფარგლებში მოეწყობა 34 ცალი საფეხური. სკოპინგის ანგარიშის შესაბამისად, სათავე კვანძთან შეგუბების სარკის ზედაპირის მცირე ფართობის გათვალისწინებით, ადგილობრივ კლიმატზე ზემოქმედების რისკი მინიმალურია. სათავე წყალმიმღები ნაგებობების პირველი ეტაპის სამშენებლო სამუშაოები დაიწყება წყალსამვიანი დამბის მშენებლობით, ხოლო მეორე ეტაპზე მოეწყობა სალექარი და წყალმიმღები.

სადაწნეო-დერივაციის სისტემის სიგრძე შეადგენს 6725 მ-ს, ხოლო დიამეტრი – 3 მ-ს. მდ. ხრამზე მოსაწყობი სადაწნეო მილსადენი, აკვედუკების მეშვეობით განთავსდება მდინარის ორივე სანაპირო ტერასაზე. სადაწნეო მილსადენი მთელ სიგრძეზე (გარდა აკვედუკით მდინარის კალაპოტის გადაკვეთის სამი უბნისა) ჩაიდება ტრანშეაში.

სადაწნეო-დერივაციის სისტემიდან წყალი მოხვდება ძალურ კვანძში/ჰესის შენობაში (ზომები - 13,3 × 28,0 მ), საპროექტო ჰესი მოეწყობა მდ. ხრამის მარჯვენა ნაპირზე ზ.დ. 466 მ-ზე. ჰესის შენობის განთავსების მიახლოებითი GPS კოორდინატებია: X- 467468.35, Y- 4593187.77. ჰესის შენობაში დამონტაჟდება 2 ცალი ჰორიზონტალურღერძიანი ფრენისის ტიპის ტურბინა, რომლის საერთო სიმძლავრე იქნება 9.2 მგვტ. ტურბინების მიერ გამომუშავებული წყლის მდინარეში ჩაშვება მოხდება ღია ტიპის წყალგამტარი არხის მეშვეობით.

„ხრამი 7“ ჰესის მიერ გამომუშავებული ელექტროენერჯის ელექტროსისტემის ქსელში ჩართვა გათვალისწინებულია 6.7 კმ სიგრძის 35 კვ ძაბვის საჰაერო ელექტროგადამცემი ხაზის საშუალებით. 35 კვ ძაბვის ელ.გადამცემი ხაზის გაყვანის ფარგლებში დაგეგმილია 62 საყრდენი ანძის მოწყობა. საპროექტო 35 კვ ძაბვის ელ. გადამცემი ხაზი განთავსდება მდ. ხრამის მარჯვენა სანაპიროს ფერდობზე, რის შემდგომაც მიემართება მარჯვენა სანაპიროს პლატოზე სამხრეთ-აღმოსავლეთის მიმართულებით. სკოპინგის ანგარიშის მიხედვით, 35 კვ ძაბვის საჰაერო ელექტროგადამცემი ხაზი დაუერთდება საპროექტო ნახიდური ჰესის 35 კვ ძაბვის ელექტროგადამცემ ხაზს.

საპროექტო ტერიტორიამდე გადაადგილებისთვის გამოყენებული იქნება შიდასახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის საავტომობილო გზის (თეთრიწყარო-დაღეთი-

ტოპანი-ბოლნისი (შ-35)) მდ. ხრამზე გადასასვლელი ხიდის ქვედა დინებაში ორივე სანაპიროზე არსებული გრუნტის გზები, რომლებიც მიდის სათავე ნაგებობის მშენებლობისთვის გათვალისწინებულ უბნამდე. წარმოდგენილი დოკუმენტაციის თანახმად, ხიდის დატვირთვის რისკი პრაქტიკულად არ არსებობს. სკოპინგის ანგარიშის მიხედვით, გზის მოწყობა დაგეგმილია მილსადენის დერეფანში. **საპროექტო მისასვლელი გზის პარამეტრების, განლაგებისა, მოწყობის გეგმის და გზის გაყვანით მოსალოდნელი ზემოქმედების შესახებ ინფორმაცია გზშ-ის ეტაპზე საჭიროებს დაზუსტებას და დეტალური ინფორმაციის წარმოდგენას.**

პროექტის მშენებლობის ვადად განსაზღვრულია 2.5 წელი. პროექტის ფარგლებში სამშენებლო ბანაკის მოწყობისთვის მოიაზრება ორი ტერიტორია. პირველი - მდ. ხრამის მარცხენა სანაპიროზე (GPS კოორდინატებით: X-463205.84, Y- 4594976.87), ხოლო მეორე - მარჯვენა სანაპიროზე (GPS: X- 465130.81, Y-4594027.82). სკოპინგის ანგარიშის თანახმად, ბანაკ(ებ)ზე განიხილება ძირითადი სამშენებლო ინფრასტრუქტურის, მათ შორის ბეტონის 30 მ³/სთ წარმადობის კვანძის განთავსება.

სკოპინგის ანგარიშის შესაბამისად, გამონამუშევარი ფუჭი ქანების რაოდენობა იქნება დაახლოებით 680 000 მ³, საიდანაც უკუყრილების სახით გამოყენებული იქნება დაახლოებით 150 000 მ³. ფუჭი ქანების განთავსებისთვის შერჩეულია 6 ლოკაცია. საიდანაც სამი სანაყაროს (N1, N2, N3) განთავსება გათვალისწინებულია სათავე კვანძის მიმდებარედ (GPS კოორდინატებით- 1) X- 461958.82, Y- 4594664.40; 2) X- 462843.39, Y- 4594730.83; 3) X- 463029.20, Y-4594797.43.), ხოლო N4, N5 და N6 სააგრეგატე შენობისა და 35 კვ ძაბვის ელ.გადამცემი ხაზის განთავსების მიმდებარედ (GPS კოორდინატები- 4) X-467683.42, Y- 4593245.80; 5) X- 467975.62, Y-4593348.65; 6) X-467571.44, Y- 4592646.25). შერჩეული ლოკაციები ძირითადად მდებარეობს მდინარის კალაპოტის უშუალო სიახლოვეს. სკოპინგის ანგარიშის მიხედვით, სანაყაროებისათვის შერჩეული ტერიტორიების საერთო ფართობი შეადგენს 271 503 მ²-ს.

სკოპინგის ანგარიშის თანახმად, მშენებლობისა და ექსპლუატაციის ეტაპზე დასაქმებული პერსონალის სასმელი წყლით მომარაგება მოხდება ბუტილირებული წყლით. ტექნიკური დანიშნულებით წყალი აღებული იქნება მდ. ხრამიდან. სამეურნეო ფეკალური წყლების მართვის მიზნით მოეწყობა საასენიზაციო ორმოები. **მნიშვნელოვანია გზშ-ის ეტაპზე დაზუსტდეს წყალაღების კოორდინატების, აღებული წყლის რაოდენობისა და ტექნიკური მიზნით გამოყენების შემდგომ მდინარეში ჩაშვების შესახებ ინფორმაცია, ჩამდინარე ტექნიკური წყლის გაწმენდის საჭიროების შესახებ ინფორმაციის მითითებით.**

სკოპინგის ანგარიშში მოცემულია ზოგადი ინფორმაცია გარემოზე შესაძლო ზემოქმედების სახეებისა და იმ ღონისძიებების შესახებ, რომლებიც გათვალისწინებული იქნება გარემოზე მნიშვნელოვანი უარყოფითი ზემოქმედების თავიდან აცილებისათვის, შემცირებისათვის ან/და შერბილებისათვის.

სკოპინგის ანგარიშის შესაბამისად, საკვლევი უბნის და მის მიმდებარე ტერიტორიის დათვალიერების შედეგად დადგინდა, რომ საშიში საინჟინრო-გეოლოგიური (გეოდინამიკური) მოვლენების მიმდინარეობა ან კვალი არ აღინიშნება. ამასთან მითითებულია, რომ სადაწნეო მილსადენის განთავსების ზოლში, გათვალისწინებული იქნება გვერდით ხეებზე მიმდინარე ეროზიული და შესაძლო ღვარცოფული მოვლენები. გზშ-ის ეტაპზე წარმოდგენილი უნდა იქნეს საპროექტო არეალში განვითარებული საშიში

გეოლოგიური პროცესების შესახებ დაზუსტებული ინფორმაცია მათ შორის ყველა შესაძლო ზემოქმედებისა და შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებების მითითებით.

პროექტის მშენებლობა-ექსპლუატაცია დაკავშირებული იქნება მდ. ხრამის იქთიოფაუნაზე ზემოქმედებასთან, რომლის მართვის მიზნით საჭიროა სათანადო/ეფექტური შემარბილებელი და საკომპენსაციო ღონისძიებების დაგეგმვა. მშენებლობისა და ექსპლუატაციის ეტაპზე იქთიოფაუნაზე მოსალოდნელი ზემოქმედება დაკავშირებული იქნება მდინარის ცალკეული უბნების ამოშრობასთან, სამიგრაციო გზების ბლოკირებასთან, მდინარის ამღვრევასთან, მდინარის ბუნებრივი ჩამონადენის შემცირებასთან და სხვ. მნიშვნელოვანია გზშ-ის ეტაპზე წარმოდგენილ იქნეს დეტალური ანალიზი მდინარეში ბუნებრივი ჩამონადენის შემცირებით მოსალოდნელი ზემოქმედების სახეების შესახებ, სათანადო შემარბილებელი ღონისძიებების მითითებით. მათ შორის, დეტალური ინფორმაცია ეკოლოგიური ხარჯის საკმარისობის შესახებ, ბიოტურ და აბიოტურ ფაქტორებზე ზემოქმედების ჭრილში.

სკოპინგის ანგარიშში მოცემულია, როგორც ფლორისტული ასევე ფაუნისტური კვლევის შედეგები. პროექტის პირდაპირი ზემოქმედების ქვეშ ექცევა ევროპის ბუნების ინფორმაციული სისტემის (European Nature Information System) ექვსი ტიპის ჰაბიტატი. ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულია არაერთი მცენარის სახეობა მათ შორის საქართველოს წითელი ნუსხით დაცული სახეობები: თელა (*Ulmus minor*), საღსადაჯი (*Pistacia mutica*) ქართული ნეკერჩხალი (*Acer monspessulanum* subsp. *ibericum*) და სხვ. დაგეგმილი საქმიანობის სპეციფიკის გათვალისწინებით პროექტის ფარგლებში მოსალოდნელია ზემოქმედება ხელფრთიანებზე და ორნითოფაუნაზე, რომლის მნიშვნელობის განსაზღვრა, გზშ-ის ეტაპზე საჭიროებს დაზუსტებას და დეტალურ შეფასებას.

სკოპინგის ანგარიშის თანახმად, დაგეგმილი საქმიანობის განხორციელების არეალში, მათ შორის მდ. ხრამის ხეობაში, არსებობს ან/და დაგეგმილია ანალოგიური ტიპის ობიექტები, კერძოდ: ხრამი 1, ხრამი 2, ხრამი 3, ხრამი 4 ჰესები და ნახიდური ჰესი. სკოპინგის ანგარიშის შესაბამისად, ხრამი 7 ჰესის მუშაობის რეჟიმი დამოკიდებული იქნება არსებული ხრამი 1 და ხრამი 2 ჰესების მუშაობის რეჟიმზე. მოცემული გარემოების გათვალისწინებით დგინდება, რომ აღნიშნული პროექტის განხორციელება, როგორც მშენებლობის, ისევე ექსპლუატაციის ეტაპებზე დაკავშირებული იქნება გარემოს სხვადასხვა კომპონენტებზე კუმულაციურ ზემოქმედებასთან, რომლის მნიშვნელობის შეფასება გზშ-ის ეტაპზე საჭიროებს დაზუსტებას, ასევე კუმულაციური ზემოქმედებების დეტალური შეფასებისა და ანალიზის საფუძველზე მოსალოდნელი ზემოქმედების მართვის სათანადო ღონისძიებების დაგეგმვას.

ადმინისტრაციული წარმოების ეტაპზე, სააგენტომ უზრუნველყო წარმოდგენილი სკოპინგის ანგარიშის და საჯარო განხილვის შესახებ ინფორმაციის კანონმდებლობით დადგენილი წესით გავრცელება, მათ შორის ინფორმაცია განთავსდა სააგენტოს ოფიციალურ ვებგვერდზე, ხოლო სსდ გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტის რეგიონული წარმომადგენლების მიერ განცხადებები განთავსდა საქმიანობის განხორციელების სიახლოვეს, ინფორმაციის გავრცელების დამკვიდრებულ ადგილებზე. ამასთან, ინფორმაცია განთავსდა სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრის ვებგვერდზე და გადაიგზავნა ცენტრის გამომწერებთან ელ.ფოსტის მეშვეობით. დაგეგმილი საქმიანობის სკოპინგის ანგარიშთან დაკავშირებით საჯარო განხილვა გაიმართა 2022 წლის 18 ნოემბერს, თეთრიწყაროს მუნიციპალიტეტში, სოფ. ქოსალარის საჯარო სკოლის შენობაში. საჯარო განხილვას ესწრებოდნენ სსიპ გარემოს

ეროვნული სააგენტოს, თეთრიწყაროს მუნიციპალიტეტის, შპს „საქენერგოს“, შპს „გამა კონსალტინგის“ ასევე სოფ. ქოსალარის მაცხოვრებლები. საჯარო განხილვაზე, დამსწრეთა მხრიდან, ძირითადად ყურადღება გამახვილდა პროექტის ფარგლებში კერძო ნაკვეთებზე და სამოვრებზე მოსალოდნელ ზემოქმედებაზე. შპს „გამა კონსალტინგის“ წარმომადგენლის საჯარო განხილვაზე გაკეთებული განმარტების თანახმად, პროექტის განხორციელებით, კერძო ნაკვეთებზე და სამოვრებზე მოსალოდნელი ზემოქმედება იქნება მინიმალური.

ადმინისტრაციული წარმოების ეტაპზე პროექტთან დაკავშირებით წერილობითი შენიშვნები/მოსაზრებები სააგენტოში არ წარმოდგენილა.

სკოპინგის პროცედურის შედეგად სააგენტოს მიერ იდენტიფიცირებული იქნა გარემოზე და ადამიანის ჯანმრთელობაზე მოსალოდნელი ძირითადი ზემოქმედების წყაროები, სახეები და ობიექტები. ამასთან, განსაზღვრული და დადგენილი იქნა დაგეგმილი საქმიანობის გზშ-ის ანგარიშის მომზადებისათვის საჭირო კვლევების, მოსაპოვებელი და შესასწავლი ინფორმაციის ჩამონათვალი, ასევე გზშ-ის პროცესში დეტალურად შესასწავლი ზემოქმედებების საკითხები.

გზშ-ის ანგარიშის მომზადებისთვის საჭირო კვლევების, მოსაპოვებელი და შესასწავლი ინფორმაციის ჩამონათვალი:

1. გზშ-ის ანგარიში უნდა მოიცავდეს „გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსის“ მე-10 მუხლის მე-3 ნაწილით დადგენილ ინფორმაციას;
2. გზშ-ის ანგარიშს უნდა დაერთოს „გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსის“ მე-10 მუხლის მე-4 ნაწილით განსაზღვრული დოკუმენტაცია;
- 2.1 გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსის მე-10 მუხლის მე-2 ნაწილის შესაბამისად გზშ-ის ანგარიში ხელმოწერილი უნდა იყოს იმ პირის/პირების მიერ, რომელიც/რომლებიც მონაწილეობდა/მონაწილეობდნენ მის მომზადებაში, მათ შორის, კონსულტანტის მიერ;
3. გზშ-ის ანგარიშში წარმოდგენილი უნდა იყოს სკოპინგის ანგარიშში მითითებული (განსაზღვრული, ჩასატარებელი) კვლევების შედეგები, მოპოვებული და შესწავლილი ინფორმაცია, გზშ-ის პროცესში დეტალურად შესწავლილი ზემოქმედებები და შესაბამისი შემცირების/შერბილების ღონისძიებები;

4. გზშ-ის ანგარიშში, ასევე წარმოდგენილი უნდა იყოს:

- პროექტის საჭიროების დასაბუთება (გარემოზე მოსალოდნელი ზემოქმედებით გამოწვეული დანაკარგისა და მიღებული სარგებლის ურთიერთშეწონის საფუძველზე);
- დაგეგმილი საქმიანობის დეტალური აღწერა, საპროექტო მახასიათებლების მითითებით;
- საქმიანობის განხორციელების ტერიტორიის აღწერა-დახასიათება. მათ შორის: ჰიდროელექტროსადგურის შემადგენელი ინფრასტრუქტურული ობიექტების განთავსების ადგილების დახასიათება, საქმიანობის განხორციელების ადგილის საკადასტრო კოდ(ებ)ისა და GPS კოორდინატების მითითებით, საპროექტო ობიექტის ყველა შემადგენელი ელემენტის Shp ფაილებთან ერთად (შეტბორვის უბნის კონტურების მითითებით);
- ინფორმაცია საპროექტო არეალის გარემო-პირობების შესახებ;

- საპროექტო ობიექტის ერთიანი გენერალური გეგმა, მაღალი გარჩევადობით და შესაბამისი ექსპლიკაციით, სადაც დატანილი იქნება ჰიდროელექტროსადგურის შემადგენელი ყველა საპროექტო ინფრასტრუქტურული ობიექტი;
- საპროექტო ჰიდროელექტროსადგურის შემადგენელი ძირითადი ინფრასტრუქტურების დაშორება მოსახლეობიდან, კონკრეტული მანძილების მითითებით;
- გარემოს დაცვის მიზნით შემოთავაზებული გონივრული ალტერნატიული ვარიანტების შესახებ ინფორმაცია, შესაბამისი დასაბუთებით. მათ შორის უმოქმედობის (ნულოვანი) ალტერნატივის, ტექნოლოგიური ალტერნატივების, ჰიდროელექტროსადგურის ინფრასტრუქტურული ობიექტების (სათავე ნაგებობა, სადაწნო/სადერივაციო მილსადენი, ელექტროგადამცემი ხაზი, ჰესის შენობა) განთავსების ალტერნატივების ანალიზი და გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით შერჩეული ალტერნატივების აღწერა-დასაბუთება. გზშ-ის ანგარიშის შესაბამის ქვეთავში, დეტალურად უნდა იქნეს დასაბუთებული ჰიდროელექტროსადგურის ინფრასტრუქტურული ობიექტების განთავსების ალტერნატივებიდან შერჩეული ადგილმდებარეობის გარემოსდაცვითი, სოციალური, ეკონომიკური და ტექნიკური უპირატესობები;
- ჰიდროელექტროსადგურის შემადგენელი ინფრასტრუქტურული ობიექტების დეტალური აღწერა, თითოეული ობიექტის ტექნიკური პარამეტრების მითითებით;
- დაზუსტებული ინფორმაცია ჰიდროელექტროსადგურის ინფრასტრუქტურის განთავსების საპროექტო (ზღვის დონიდან) ნიშნულების შესახებ;
- ჰიდროელექტროსადგურის ძირითადი ტექნიკური პარამეტრებისა და მახასიათებლების ცხრილი/პროექტის განმარტებითი ბარათი ყველა შემადგენელი ჰიდროტექნიკური ნაგებობის აღწერით;
- ჰიდროელექტროსადგურის ფუნქციონირების ტექნოლოგიური სქემის დეტალური, თანმიმდევრული აღწერა, ჰიდროელექტროსადგურის ჯამური სიმძლავრისა და გამომუშავებული ელექტროენერჯის შესახებ ინფორმაციის მითითებით;
- საპროექტო სათავე კვანძის პარამეტრებისა და ტექნიკური მახასიათებლების შესახებ დეტალური ინფორმაცია, მათ შორის სათავე კვანძის შემადგენელი ელემენტების (წყალმიმღები, სალექარი და სხვ.) დეტალური აღწერა;
- სათავე წყალმიმღები ნაგებობის სამშენებლო სამუშაოების შესახებ დაზუსტებული ინფორმაცია, სამშენებლო ეტაპების, მშენებლობის მეთოდის, დროისა და მოსალოდნელი ზემოქმედების მითითებით;
- ინფორმაცია სათავე კვანძის მშენებლობის ეტაპზე, მდინარის ბუნებრივი ჩამონადენის არიდების სამუშაოების, მათ შორის აღნიშნული მიზნით მოსაწყობი ინფრასტრუქტურის (დროებითი სადერივაციო არხი, დროებითი დამბა და სხვ) შესახებ ინფორმაცია;
- სათავე კვანძის საანგარიშო დატვირთვის, მათ შორის სეისმური და ჰიდრავლიკური დატვირთვის პარამეტრების შესახებ ინფორმაცია;
- სათავე კვანძზე კატასტროფულ სიტუაციებში მომეტებული წყლის მართვის საკითხები (მათ შორის ინფორმაცია ნამეტი წყლის ენერჯის ჩამქრობი ჭის შესახებ);
- ინფორმაცია სათავე კვანძზე შეკავებული წყლის მოცულობის და შეტბორილი ადგილების ფართობის შესახებ. ამასთან ინფორმაცია, ნორმალური/საექსპლუატაციო და მაქსიმალური შეტბორვის ნიშნულების შესახებ;
- სათავე ნაგებობიდან ეკოლოგიური ხარჯის საგანგებო მოწყობილობით გატარების უზრუნველყოფის ღონისძიებების შესახებ ინფორმაცია;

- ინფორმაცია თევზსავალისა და თევზამრიდის შესახებ (დაზუსტებული ტიპის და პარამეტრების მითითებით), ასევე ინფორმაცია მათი მოწყობის-ფუნქციონირების შესახებ, ეფექტურობის დასაბუთებით;
- საპროექტო თევზსავალი ნაგებობის ჰიდრავლიკური გაანგარიშებისა და შესაბამისი შედეგების შესახებ ინფორმაცია;
- თევზსავალ ნაგებობაში ბუნებრივ პირობებთან მიახლოებული გარემოს შექმნის შესახებ ინფორმაცია;
- დეტალური ინფორმაცია ჰიდროელექტროსადგურის სადერივაციო-სადაწნეო სისტემის შესახებ, მათ შორის: მილსადენის ტიპისა და პარამეტრების შესახებ დაზუსტებული ინფორმაცია. ამასთან, წარმოდგენილი უნდა იყოს მილსადენის განთავსების პირობების შესახებ ინფორმაცია;
- ინფორმაცია გარემოს სხვადასხვა ფაქტორების ზეგავლენისგან მილსადენის დაცვის ღონისძიებებისა და შემოთავაზებული დამცავი ღონისძიებების ეფექტურობის შესახებ;
- დეტალური ინფორმაცია მილსადენით მდინარის, შენაკადებისა და ხევების გადაკვეთის შესახებ, შესაბამისი საპროექტო გადაწყვეტების მითითებით;
- ჰესის შენობის/ძალური კვანძის შესახებ დეტალური ინფორმაცია, ძალური კვანძის შემადგენლობაში შემავალი ელემენტების დახასიათებით. მათ შორის: ჰიდროტურბინების დეტალური აღწერა (ამასთან, ნამუშევარ წყალში ზეთების შერევის რისკების შესახებ ინფორმაცია), ასევე ჰესის შენობაში ავარიული ზეთშემკრები სისტემის მოწყობის შესახებ ინფორმაცია;
- ჰესის შენობიდან გამონამუშევარი წყლის მდინარეში გაყვანის შესახებ ინფორმაცია, გამყვანი არხების პარამეტრების მითითებით;
- დაზუსტებული ინფორმაცია გამომუშავებული ენერჯის შეკრებისა და საერთო ქსელში ჩართვის შესახებ, მათ შორის: დაზუსტებული ინფორმაცია ჰესის მიერ გამომუშავებული ელექტროენერჯის გენერირების შესახებ, საპროექტო ქვესადგურის ფიზიკური მახასიათებლების მითითებით;
- დეტალური ინფორმაცია საპროექტო 35 კვ ეგხ-ის შესახებ, დაზუსტებული საპროექტო მახასიათებლების მითითებით:
 - ინფორმაცია საპროექტო ეგხ-ის სიგრძის შესახებ;
 - ინფორმაცია საპროექტო მონაკვეთში საყრდენი ანძების რაოდენობისა და ტიპის შესახებ;
 - ინფორმაცია საპროექტო ბუფერის (სქემატურ რუკაზე დატანილი), მისი ფართობისა და ბუფერში მოქმედი შეზღუდვების შესახებ;
 - წარმოდგენილი იქნეს ეგხ-ის საპროექტო მონაკვეთის/დერეფნის და საყრდენების ტერიტორიების, ასევე აღნიშნულ ტერიტორიებზე არსებული გარემო პირობებისა და ბიომრავალფეროვნების შესახებ დეტალური ინფორმაცია;
 - ინფორმაცია ელექტროგადამცემი ხაზის დაცვის ზონების და ტექნიკური რეგლამენტის მოთხოვნების შესრულების (დაცვის) შესახებ;
 - საპროექტო ეგხ-ის გაყვანისა და ექსპლუატაციის დეტალური აღწერა. ამასთან, ინფორმაცია ეგხ-ის გაყვანის ტექნიკური გადაწყვეტების შესახებ;
 - ელექტროგადამცემი ხაზის დერეფნის დეტალური აღწერა, მათ შორის მიწისქვეშა ან/და მიწისზედა ინფრასტრუქტურული ობიექტების გადაკვეთის შესახებ დეტალური ინფორმაცია. ამასთან, ინფორმაცია საპროექტო ბუფერში არსებული ხევების გადაკვეთის შესახებ;
 - ინფრასტრუქტურული და ბუნებრივი ობიექტების გადაკვეთის ტექნიკური გადაწყვეტების შესახებ დაზუსტებული ინფორმაცია;

- ინფორმაცია ეგზ-ის გაყვანისა და ექსპლუატაციის ეტაპზე შესაძლო ავარიული სიტუაციების შესახებ;
- ინფორმაცია ელექტროგადამცემი ხაზის გამანაწილებელ ქსელთან დაერთების შესახებ, კონკრეტული გამანაწილებელი ობიექტის მითითებით;
- ჰიდროელექტროსადგურის საპროექტო ინფრასტრუქტურის მოწყობის ფარგლებში ფიზიკური/ეკონომიკური განსახლების შესახებ (არსებობის შემთხვევაში);
- პროექტის ფარგლებში ჰესის შენობის მდინარის სიახლოვეს განთავსების გათვალისწინებით ინფორმაცია ძალოვანი კვანძის უბანზე წყლის მაქსიმალური ხარჯების გავლისას დამყარებული დონეებისა და კალაპოტის გარეცხვის სავარაუდო სიღრმის, ასევე ტერიტორიის დაცვის საინჟინრო ღონისძიებების შესახებ დეტალური ინფორმაცია;
- პროექტის ფარგლებში ნაპირდამცავი ნაგებობის მოწყობის შემთხვევაში ინფორმაცია: ნაგებობის ტიპის, პარამეტრებისა და ეფექტურობის შესახებ. ამასთან, ინფორმაცია ნაპირსამაგრი ნაგებობის მოწყობით გარემოზე მოსალოდნელი ზემოქმედების შესახებ და სხვ;
- აკვედუკ(ებ)ის საშუალებით მდინარის გადაკვეთის ტექნიკური გადაწყვეტის შესახებ ინფორმაცია;
- პროექტის ფარგლებში ბეტონის კვანძის ან/და სამსხვრევ-დამახარისხებელი დანადგარის მოწყობის შემთხვევაში წარმოდგენილი იქნეს ინფორმაცია, შესაბამისი ფიზიკური მახასიათებლების შესახებ (წარმადობა, სამუშაო რეჟიმი და სხვ). ამასთან, ბეტონის კვანძის ან/და სამსხვრევ-დამახარისხებლის ექსპლუატაციის ეტაპთან დაკავშირებული ზემოქმედების საკითხები;
- მშენებლობა-ექსპლუატაციის ეტაპზე ობიექტის წყალმომარაგების შესახებ დაზუსტებული ინფორმაცია. ამასთან, პროექტის ფარგლებში ზედაპირული წყლის ობიექტიდან წყალაღების შესახებ დაზუსტებული ინფორმაციას - აღებული წყლის რაოდენობის (თვეების მიხედვით) და წყალაღების GPS კოორდინატების მითითებით;
- დაზუსტებული ინფორმაცია ტექნიკური წყლის გამოყენების შესახებ, ასევე ტექნიკური მიზნით წყლის გამოყენების შემდგომ მდინარეში ჩაშვების შესახებ ინფორმაცია, ჩამდინარე ტექნიკური წყლის გაწმენდის საჭიროების შესახებ ინფორმაციის მითითებით;
- ინფორმაცია მშენებლობა-ექსპლუატაციის ეტაპზე წარმოქმნილი სამეურნეო-ფეკალური და სანიაღვრე წყლების მართვის შესახებ;
- მშენებლობა-ექსპლუატაციის ეტაპზე წარმოქმნილი ნარჩენების და მათი შემდგომი მართვის შესახებ „ნარჩენების მართვის კოდექსისა“ და მისგან გამომდინარე კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტებით დადგენილი მოთხოვნების შესაბამისად;
- პროექტის ფარგლებში მოსალოდნელი ავარიული სიტუაციების შესახებ ინფორმაცია, მართვის ღონისძიებების მითითებით;
- საქმიანობის შეწყვეტის შემთხვევაში, საქმიანობის დაწყებამდე არსებული გარემოს პირვანდელ მდგომარეობამდე აღდგენის შესახებ ინფორმაცია;
- ინფორმაცია გზმ-ის ფარგლებში ჩატარებული საბაზისო/სადიებო კვლევებისა და გზმ-ის ანგარიშის მომზადებისთვის გამოყენებული მეთოდების შესახებ;
- პროექტის ფარგლებში დასაქმებული ადამიანების რაოდენობა, დასაქმებულთა შორის ადგილობრივი მოსახლეობის წილის მითითებით, ასევე ინფორმაცია პერსონალის პროფესიული და ტექნიკური სწავლების შესახებ.

4.1 სამშენებლო სამუშაოების განხორციელების შესახებ ინფორმაცია, კერძოდ:

- სამშენებლო სამუშაოების შესახებ დეტალური ინფორმაცია, შესაბამისი ვადების მითითებით. ამასთან, მოცემული იყოს სამშენებლო სამუშაოების გეგმა-გრაფიკი;
- ნიადაგის ნაყოფიერი ფენის მოხსნის სამუშაოების/გრუნტის სამუშაოების და სარეკულტივაციო სამუშაოების შესახებ დეტალური ინფორმაცია („ნაყოფიერი ფენის მოხსნის, შენახვის, გამოყენებისა და რეკულტივაციის შესახებ“ ტექნიკური რეგლამენტის მოთხოვნათა დაცვით);
- ინფორმაცია მოსახსნელი ნიადაგის ნაყოფიერი ფენის მოცულობისა და მისი განთავსების პირობების, ასევე ადგილ(ებ)ის შესახებ (მდებარეობის მითითებით - GPS კოორდინატები, Shp ფაილები);
- მშენებლობის პროცესში წარმოქმნილი ფუჭი ქანების რაოდენობისა და მათი მართვის საკითხების შესახებ **დაზუსტებული ინფორმაცია**. ამასთან, დაზუსტებული ინფორმაცია ფუჭი ქანების/გრუნტის განთავსების მუდმივი/დროებითი ადგილების (სანაყაროების) შესახებ, ფართობისა და GPS კოორდინატების მითითებით (shp ფაილებთან ერთად). **დასაბუთებული უნდა იყოს სანაყაროს განთავსებისთვის შერჩეული ადგილ(ებ)ის გარემოსდაცვითი და ტექნიკური უპირატესობები მათ შორის სანაყაროების მოწყობის შემთხვევაში გათვალისწინებული უნდა იყოს წყალდაცვითი ზოლის რეგლამენტით გათვალისწინებული აკრძალვები და მოთხოვნები;**
- ობიექტების მშენებლობისთვის საჭირო სამშენებლო მასალების მოპოვებისა და სამშენებლო მასალების დამამზადებელი ობიექტ(ებ)ის (არსებობის შემთხვევაში) მოწყობის შესახებ ინფორმაცია;
- მისასვლელი გზების მოწყობის შესახებ ინფორმაცია, საპროექტო გზების შესაბამისი პარამეტრებისა და მოწყობის სქემის მითითებით (შესაბამისი სქემატური ნახაზებითა და shp ფაილებით). ამასთან, მოცემული უნდა იყოს აღნიშნული გზების მოწყობასთან დაკავშირებული ზემოქმედების საკითხები და შესაბამისი პრევენციული, საკომპენსაციო/შემარბილებელი ღონისძიებები;
- ინფორმაცია მშენებლობაში გამოყენებული ტექნიკის შესახებ.

4.2 დაზუსტებული ინფორმაცია სამშენებლო ბანაკისა და მისი განთავსების ადგილის შესახებ მათ შორის:

- ინფორმაცია სამშენებლო ბანაკ(ებ)ის შესახებ, ბანაკ(ებ)ის მოწყობისათვის საჭირო საპროექტო დოკუმენტაციის მითითებით;
- წარმოდგენილი უნდა იყოს ასევე სამშენებლო ბანაკ(ებ)ის დაზუსტებული ლოკაცია (shp ფაილების და GPS კოორდინატების მითითებით), **ამასთან დასაბუთებული უნდა იყოს ბანაკ(ებ)ის განთავსებისთვის შერჩეული ლოკაციის გარემოსდაცვითი და ტექნიკური უპირატესობები;**
- მოცემული უნდა იყოს სამშენებლო ბანაკ(ებ)ისთვის შერჩეული ტერიტორიის აღწერა;
- სამშენებლო ბანაკ(ებ)ის გენ-გეგმა, შესაბამისი ექსპლიკაციით;
- ინფორმაცია სამშენებლო ბანაკ(ებ)ის ფართობის, ასევე ჰიდროელექტროსადგურის მშენებლობის მომსახურებისთვის გათვალისწინებული ინფრასტრუქტურის ბანაკის ტერიტორიაზე განთავსების შესახებ;
- სამშენებლო ბანაკ(ებ)ის წყალმომარაგებისა და ჩამდინარე წყლების მართვის შესახებ დაზუსტებული ინფორმაცია;
- სამშენებლო ბანაკ(ებ)ის ელექტროენერგიით მომარაგების საკითხები;

- სამშენებლო ბანაკ(ებ)ზე (არსებობის შემთხვევაში) საწვავის შესანახი რეზერვუარის განთავსების შესახებ ინფორმაცია, რეზერვუარის ტიპის, ტევადობისა და განთავსების პირობების მითითებით.

4.3 გზშ-ის ეტაპზე წარმოსადგენი ჰიდროლოგიური კვლევის ანგარიში, რომელიც უნდა მოიცავდეს:

- მდ. ხრამის და მისი შენაკადების ჰიდროლოგიური მახასიათებლების შესახებ ინფორმაციას;
- ინფორმაციას მდ. ხრამის და მისი შენაკადების საშუალო წლიური ხარჯების, ჩამონადენის შიდა წლიური განაწილების შესახებ;
- ინფორმაციას მდ. ხრამის მისი შენაკადის მაქსიმალურ ჩამონადენზე, მინიმალურ ჩამონადენზე, მყარ ნატანზე;
- ინფორმაციას მდინარის სიგრძისა და სიგანის (როგორც საერთო, ისე საპროექტო კვეთში არსებული) შესახებ;
- საპროექტო არეალში, როგორც დამბის ზედა ასევე მის ქვედა ბიეფში, მდ. ხრამის შენაკადების შესახებ ინფორმაციას, მანძილებისა და აღნიშნული შენაკადების მიერ გატარებული ხარჯის მითითებით;
- დეტალური ინფორმაცია ჰიდროელექტროსადგურის მიერ ასაღები წყლის რაოდენობებზე 10%, 50% და 90%- იანი უზრუნველყოფისთვის;
- მდ. ხრამის აბსოლუტური მინიმალური და მაქსიმალური ხარჯების შესახებ ინფორმაციას;
- წყალდიდობის რისკების შესახებ ინფორმაციას;
- ინფორმაციას სათავე კვანძის ქვედა ბიეფში გასაშვები სავალდებულო ეკოლოგიური (სანიტარული) ხარჯის შესახებ (ეკოლოგიური ხარჯის გამოთვლისა და რაოდენობის მითითებით). ამასთან მოცემული უნდა იყოს ეკოლოგიური ხარჯის მნიშვნელობად მიღებული საშუალო მრავალწლიური ხარჯის 10 %-ის დასაბუთება/განმარტება;
- შესაბამისი დასაბუთება - რამდენად უზრუნველყოფს განსაზღვრული ეკოლოგიური ხარჯი მდინარის ბუნებრივი და ეკოლოგიური გარემოს შენარჩუნებას;
- სადერივაციო-სადაწნეო მილსადენით გადასაკვეთი მუდმივი და დროებითი ნაკადების შესახებ ინფორმაციას (საჭიროების შემთხვევაში დამცავი ღონისძიებების მითითებით);
- საპროექტო არეალში არსებული ღვარცოფული ნაკადების შესახებ ინფორმაცია, საჭიროების შემთხვევაში ღვარცოფსაწინააღმდეგო ღონისძიებების მითითებით;
- გზშ-ის ანგარიშში უნდა აისახოს ინფორმაცია - საპროექტო ჰიდროელექტროსადგურის ზედა და ქვედა ბიეფებში წყლის დონის მზომების (ჰიდროლოგიური საგუშაგოს) დაყენების, წყლის ხარჯების დადგენილი სიხშირით გაზომვის, დონეებსა და ხარჯებს შორის დამოკიდებულების მრუდების აგების, ამასთან ყოველდღიური დონეების და ხარჯების შესახებ ინფორმაციის სააგენტოში წარმოდგენის შესაძლებლობის შესახებ;
- პროექტის გავლენის ზონაში მოქცეული მდინარის მონაკვეთზე წყალმოსარგებლების შესახებ ინფორმაცია (არსებობის შემთხვევაში აღნიშნული ფაქტი გათვალისწინებული უნდა იქნეს სავალდებულო ეკოლოგიური ხარჯების გაანგარიშებაში).

4.4 გზშ-ის ანგარიშის გეოლოგიური ნაწილი, რომელიც უნდა მოიცავდეს შემდეგს:

- **გარემოს ფონური მდგომარეობის აღწერა:**
 - რელიეფი (გეომორფოლოგია);
 - გეოლოგიური აგებულება და ტექტონიკა;
 - სეისმური პირობები;
 - ჰიდროგეოლოგიური პირობები;
 - საინჟინრო-გეოლოგიური პირობების პიკეტური აღწერა (უნდა მოიცავდეს საპროექტო ტერიტორიის სივრცეში არსებული საშიში გეოლოგიური პროცესების აღწერასაც).
- **გეოლოგიურ გარემოზე ზემოქმედება:**
 - ზემოქმედება გრუნტის წყლებზე;
 - საშიში გეოლოგიური პროცესების შესაძლო გააქტიურების განსაზღვრა საპროექტო ობიექტის მშენებლობა-ექსპლუატაციის პერიოდში, პრევენციული ღონისძიებების მითითებით;
 - ფუჭი ქანების განთავსების ადგილების (სანაყაროები) და სამშენებლო ბანაკის მოწყობისათვის საჭირო შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტაციის წარმოდგენა განსახილველად.

4.5 გზშ-ის ანგარიშის ბიომრავალფეროვნების შეფასების ნაწილი უნდა მოიცავდეს შემდეგს:

- საჭიროა გზშ-ს ანგარიშში აისახოს ინფორმაცია ჰიდროელექტროსადგურის და მისი მშენებლობისათვის საჭირო სხვა ინფრასტრუქტურის მოსაწყობად დაგეგმილი მოსაჭრელი ხე-მცენარეების შესახებ, სახეობების მიხედვით რაოდენობის და მოცულობის მითითებით;
- დოკუმენტში ხელფრთიანების შესახებ ინფორმაცია ეყრდნობა მოძველებულ მონაცემებს. შესაბამისად, საჭიროა გზშ-ს ანგარიშში წარმოდგენილ იქნას ხელფრთიანების განახლებული კვლევისა და შესაბამისი შედეგების, ხოლო საჭიროების შემთხვევაში, შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებების შესახებ ინფორმაცია;
- მნიშვნელოვანია გზშ-ის ანგარიშში აისახოს დამატებითი კვლევები და ინფორმაცია, ფრინველებთან მიმართებით კუმულაციური ზემოქმედების ფაქტორის განსაზღვრისათვის. ამასთან ერთად, საჭიროა, ზემოაღნიშნულ კვლევებზე დაყრდნობით განისაზღვროს მოსალოდნელი ზემოქმედების სახეები და მასშტაბი და განახლდეს ბიომრავალფეროვნების შემარბილებელი ღონისძიებები და მონიტორინგის გეგმა, სადაც აისახება ბიომრავალფეროვნების ცალკეულ კომპონენტებზე და შემარბილებელი ღონისძიებების ეფექტურობაზე დაკვირვების საკითხი.
- გეგმაში დამატებით უნდა აისახოს ინფორმაცია ფრინველების სიკვდილიანობაზე (როგორცაა მაგალითად ელექტროსადენებთან შეჯახებით), ასევე ამ კუთხით დაგეგმილი შემარბილებელი ღონისძიებების ეფექტიანობაზე დაკვირვება, საჭიროების შემთხვევაში დამატებითი ღონისძიებების დაგეგმვა-განხორციელების მიზნით.
- გზშ-ის ანგარიშში უნდა აისახოს დეტალური დასაბუთება წყლის ე.წ. ეკოლოგიური ხარჯის და მისი საკმარისობის შესახებ, წყლისა და წყალზე

დამოკიდებული ბიომრავალფეროვნების კომპონენტების შენარჩუნების თვალსაზრისით;

- გზმ-ის ანგარიშში გათვალისწინებული უნდა იყოს ჰიდროელექტროსადგურის გაწმენდის, ფსკერდაღრმავების და სხვა მსგავსი სამუშაოების საჭიროება და განსახორციელებელი საქმიანობის დეტალური აღწერა, ბიომრავალფეროვნებაზე მოსალოდნელი ზემოქმედებისა და ამ ზემოქმედების თავიდან აცილების კუთხით;
- წარმოდგენილ სკოპინგის განცხადებაში მითითებულია, რომ: ხრამი 7 ჰესის მშენებლობისა და ექსპლუატაციის პროექტის გარემოზე ზემოქმედების შეფასების პროცესში, ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე კუმულაციური ზემოქმედების რისკები განხილული უნდა იქნას მოქმედი ხრამი 1 (ბრძანება N2-181 25/02/2019) და ხრამი 2 (ბრძანება N2-182 26/02/2019) ჰესების და ასევე საპროექტო ნახიდური ჰესის (ბრძანება N2-758 25/08/2020)) მიმართ. კუმულაციური ზემოქმედების შეფასებაში გათვალისწინებული უნდა იყოს ასევე ხრამი 3 და ხრამი 4 პერსპექტიული ჰესების პროექტები. შესაბამისად, აუცილებელია გზმ-ის ანგარიშში აისახოს კუმულაციური ზემოქმედების შესახებ ინფორმაცია ჩამოთვლილი ჰესების მიმართებით და ასევე, განხილულ იქნას, კუმულაციური ზემოქმედების საკომპენსაციო ღონისძიებების საჭიროების საკითხი;

წყლის ბიომრავალფეროვნებისა და მოსალოდნელი ზემოქმედების შეფასებას, რომლისთვისაც გზმ-ის ეტაპზე განხილული იქნას შემდეგი საკითხები:

მშენებლობის ეტაპზე:

- მშენებლობის პროცესში სეზონური იქთიოლოგიური კვლევის შედეგები და შესაბამისი ანგარიში. კვლევებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს იქთიოფაუნის რაოდენობრივი მაჩვენებლების შეფასებას, რათა შემდგომში სრულყოფილად განისაზღვროს ჰესის ნეგატიური ზეგავლენის დონე;

ექსპლუატაციის ეტაპზე:

- ექსპლუატაციის პროცესში სეზონური იქთიოლოგიური კვლევის შედეგები და შესაბამისი ანგარიშები (პირველი 5 წლის განმავლობაში და არა 3 წლის, როგორც ანგარიშშია მითითებული). კვლევებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს იქთიოფაუნის რაოდენობრივი მაჩვენებლების შეფასებას, რათა შემდგომში სრულყოფილად განისაზღვროს ჰესის ნეგატიური ზეგავლენის დონე.
- გზმ-ის ანგარიშში ფონური მდგომარეობის ანალიზის ბიომრავალფეროვნების ნაწილში წარმოდგენილი უნდა იყოს საპროექტო არეალში მოხვედრილი ჰაბიტატების მიმოხილვა (EUNIS-ის ჰაბიტატების კლასიფიკაციის შესაბამისად), რომლებზეც შესაძლოა გავლენა მოახდინოს შემოთავაზებულმა პროექტმა. შედარებითი ანალიზის მიზნით, იქთიოლოგიური მონიტორინგისათვის ასევე უნდა განისაზღვროს ზემოქმედების არეალს მიღმა არსებული საკონტროლო უბნები;
- მდ. ხრამის დათევზიანების სამუშაოების გატარების მიზნით, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია წარმოდგენილი იქნეს დათევზიანების დეტალური გეგმა.

5. ჰიდროელექტროსადგურის მშენებლობა-ექსპლუატაციის ეტაპზე გარემოზე მოსალოდნელი ზემოქმედების შეფასება გარემოს თითოეული კომპონენტისათვის

და პროექტის განხორციელების შედეგად მოსალოდნელი ზემოქმედებების შეჯამება, მათ შორის:

- ატმოსფერულ ჰაერზე მოსალოდნელი ზემოქმედების შეფასება ობიექტის მშენებლობა-ექსპლუატაციის ეტაპზე, მათ შორის ემისიები სამშენებლო ტექნიკისა და სამშენებლო მასალების დამამზადებელი ობიექტის მუშაობისას, გაბნევის ანგარიშის მითითებით. ამასთან, წარმოდგენილი უნდა იყოს ატმოსფერულ ჰაერზე მოსალოდნელი ზემოქმედების შემარბილებელი/პრევენციული ღონისძიებები და მონიტორინგის საკითხები;
- პროექტის ფარგლებში ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურების სტაციონარული წყაროს არსებობის/მოწყობის შემთხვევაში გზშ-ის ანგარიშს თან უნდა ახლდეს ატმოსფერულ ჰაერში გაფრქვეულ მავნე ნივთიერებათა ზღვრულად დასაშვები გაფრქვევის ნორმების პროექტი;
- მშენებლობა-ექსპლუატაციის ეტაპზე ხმაურის და ვიბრაციის გავრცელებით მოსალოდნელი ზემოქმედების შეფასება და შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებები;
- მშენებლობა-ექსპლუატაციის ეტაპზე მოსალოდნელი ზემოქმედების შეფასება ნიადაგის ნაყოფიერ ფენაზე და გრუნტის ხარისხზე, შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებების მითითებით;
- გეოლოგიურ და ჰიდროგეოლოგიურ გარემოზე მოსალოდნელი ზემოქმედების შესახებ ინფორმაცია, პრევენციული ღონისძიებების მითითებით;
- მშენებლობისა და ექსპლუატაციის ეტაპზე მოსალოდნელი ზემოქმედების შეფასება ზედაპირული წყლის ობიექტზე, მათ შორის წარმოდგენილი უნდა იქნეს: მშენებლობა-ექსპლუატაციის დროს ზედაპირული წყლების დაბინძურების რისკების შეფასება; მდინარის კალაპოტში წყლის ხარჯის შემცირებითა და ჰიდროლოგიური რეჟიმის დარღვევით მოსალოდნელი ზემოქმედების შეფასება მდინარის ჰიდროლოგიურ, ჰიდრომორფოლოგიურ და კალაპოტურ პროცესებზე, შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებების მითითებით;
- პროექტის განხორციელებით მოსალოდნელი ზემოქმედების შეფასება მდინარის ნატანის მოძრაობაზე, მოსალოდნელი შედეგების ანალიზი და შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებები;
- პროექტის ფარგლებში მდინარეში წყლის ჩაშვების შემთხვევაში გზშ-ის ანგარიშს თან უნდა დაერთოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული - ზედაპირული წყლის ობიექტებში ჩამდინარე წყლებთან ერთად ჩაშვებულ დამაბინძურებელ ნივთიერებათა ზღვრულად დასაშვები ჩაშვების ნორმების (ზ.დ.ჩ) პროექტი;
- პროექტის განხორციელებით გამოწვეული ზემოქმედების შეფასება ბიომრავალფეროვნებაზე, განსაკუთრებით წყლის და წყალზე დამოკიდებულ სახეობებზე, შემარბილებელი/პრევენციული ან/და საკომპენსაციო ღონისძიებების მითითებით;
- ლანდშაფტის ვიზუალური ცვლილებით მოსალოდნელი ზემოქმედების შეფასება და შემარბილებელი ღონისძიებები;
- პროექტის განხორციელებით მოსალოდნელი ზემოქმედების შეფასება კლიმატურ პირობებზე, რეგიონში არსებული/საპროექტო ანალოგიური ტიპის ობიექტების გათვალისწინებით;
- მოსალოდნელი ზემოქმედების შეფასება სოციალურ-ეკონომიკურ გარემოზე, მიწის საკუთრებასა და გამოყენებაზე (მათ შორის ინფორმაცია, პროექტის გავლენის ზონაში მოქცეული მიწის ნაკვეთების, კერძო საკუთრებების შესახებ), ბუნებრივი რესურსების შეზღუდვაზე. ამასთან, განისაზღვროს ჯანმრთელობასა და

უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული რისკები და შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებები. მოცემული უნდა იყოს ასევე სკოპინგის ეტაპზე საზოგადოების მიერ წარმოდგენილი მოსაზრებებისა და შენიშვნების შეფასება და აღნიშნული კუთხით განსახორციელებელი ღონისძიებების დეტალური აღწერა;

- შესაძლო პირდაპირი და არაპირდაპირი ზემოქმედების შეფასება ისტორიულ-კულტურულ და არქეოლოგიურ ძეგლებზე, შემარბილებელი ღონისძიებების მითითებით (გზშ-ის ანგარიშის მომზადების პროცესში ჩართული იყოს შესაბამისი კომპეტენციის სპეციალისტი/ები, რათა გამოირიცხოს შესაძლო არქეოლოგიური ობიექტების დაზიანების რისკები);
- პროექტის ფარგლებში სატრანსპორტო გადაზიდვებით/სამშენებლო ტრანსპორტის გადაადგილებით გარემოზე მოსალოდნელი ზემოქმედების, მათ შორის სატრანსპორტო ნაკადებზე მოსალოდნელი ზემოქმედების, დეტალური შეფასება და განსაზღვრული შემარბილებელი ღონისძიებები. ზემოაღნიშნული ფაქტორებით მოსალოდნელი ზემოქმედების შეფასებისას გათვალისწინებული უნდა იქნეს საკვლევ რეგიონში დაგეგმილი, მათ შორის ანალოგიური, პროექტები;
- მშენებლობა-ექსპლუატაციის ეტაპზე ნარჩენების წარმოქმნითა და გავრცელებით მოსალოდნელი ზემოქმედების შეფასება, პრევენციული ღონისძიებების მითითებით (მათ შორის ნარჩენების მართვის გეგმა);
- გარემოზე შეუქცევი ზემოქმედების შეფასება და მისი აუცილებლობის დასაბუთება, რაც გულისხმობს გარემოზე შეუქცევი ზემოქმედებით გამოწვეული დანაკარგებისა და მიღებული სარგებლის ურთიერთშეწონას გარემოსდაცვით, კულტურულ, ეკონომიკურ და სოციალურ ჭრილში;
- საპროექტო ობიექტის მშენებლობა-ექსპლუატაციით მოსალოდნელი კუმულაციური ზემოქმედების დეტალური შეფასება გარემოს სხვადასხვა კომპონენტებზე (განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილდეს ბიოლოგიურ და წყლის გარემოზე), არსებული ან/და საპროექტო ჰიდროელექტროსადგურების გათვალისწინებით, შემარბილებელი და საჭიროების შემთხვევაში საკომპენსაციო ღონისძიებების მითითებით;
- დაგეგმილი საქმიანობის განხორციელებით გამოწვეული გარემოზე მნიშვნელოვანი ზემოქმედების აღწერა, რომელიც განპირობებულია ავარიისა და კატასტროფის რისკების მიმართ საქმიანობის მოწყვლადობით;
- ავარიულ სიტუაციებზე რეაგირების გეგმა. მათ შორის, ყურადღება გამახვილდეს ჰიდროდინამიკურ ავარიაზე რეაგირების საკითხებზე;
- ობიექტის მოწყობა-ექსპლუატაციის ეტაპებისთვის შემუშავებული, შემარბილებელი ღონისძიებების შემაჯამებელი გეგმა-გრაფიკი;
- მშენებლობისა და ექსპლუატაციის ეტაპზე განსახორციელებელი გარემოსდაცვითი მონიტორინგის გეგმა (შესაბამისი საკონტროლო წერტილების მონიტორინგის სიხშირის, მეთოდის და ა.შ მითითებით);
- გზშ-ის ფარგლებში შემუშავებული ძირითადი დასკვნები, რეკომენდაციები და საქმიანობის განხორციელების პროცესში განსახორციელებელი ძირითადი ღონისძიებები.

6. გზშ-ის ანგარიშში წარმოდგენილი უნდა იქნეს ეკოლოგიური ხარჯის პროცენტული მაჩვენებლები თვეების მიხედვით, ასევე თვიური და წლიური ხარჯების სიდიდეები 10%, 50%, 75% და 95% უზრუნველყოფისათვის, შესაბამისი ცხრილების (1; 2) სახით:

მ													
ა													
ქ													
ს													
მ													
ო													
ბ													
1													
0													
%													
5													
0													
%													
7													
5													
%													
9													
5													
%													

7. საკითხები/შენიშვნები, რომლებიც ასევე გათვალისწინებული უნდა იქნეს გზმ-ის ანგარიშში:

- აეროფოტო სურათზე (მაღალი გარჩევადობით) დატანილი საპროექტო არეალის სქემატური რუკა ბეჭდური და ელექტრონული ფორმით (A3 ფორმატი; Shp ფაილი WGS_1984_37N(38N) პროექციით), სადაც მოცემული იქნება: ინფრასტრუქტურული ობიექტები (სათავე ნაგებობა, სადერივაციო სადაწნეო მილსადენი, ჰესის შენობა, სამშენებლო ბანაკ(ებ)ი, მისასვლელი გზები, სანაყარო(ები));

სსიპ მინერალური რესურსების ეროვნული სააგენტოს ცნობით:

- თეთრიწყაროს მუნიციპალიტეტში, მდ. ხრამზე 9.2 მგვტ დადგმული სიმძლავრის ჰიდროელექტროსადგურის „ხრამი 7 ჰესის“ მშენებლობა-ექსპლუატაციისა და 35 კვ ეგხ-ის გაყვანის საპროექტო ტერიტორია კვეთს თაფანის დოლერიტის საბადოს და ამავე საბადოზე სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვებაზე გაცემული ლიცენზიის N 00951 (შპს „ბაზალტი 2006“ 11.10.2006 წ., 20 წლის ვადით) კონტურს. „წიაღის შესახებ“ საქართველოს კანონის თანახმად, სსიპ მინერალური რესურსების ეროვნულ სააგენტოს მიზანშეუწონლად მიაჩნია საპროექტო ტერიტორიის საბადოს კონტურთან თანაკვეთის ფართობზე განხორციელდეს წარმოდგენილი პროექტით გათვალისწინებული სამუშაოები.
- მოცემული გარემოებების გათვალისწინებით, გზმ-ის ეტაპზე წარმოდგენილი უნდა იყოს სსიპ მინერალური რესურსების ეროვნულ სააგენტოსთან შეთანხმების დამადასტურებელი შესაბამისი დოკუმენტაცია. ხოლო, საჭიროების შემთხვევაში წარმოდგენილი უნდა იქნეს „ხრამი 7 ჰესის“ მშენებლობა-ექსპლუატაციის ფარგლებში

დაგეგმილი 35 კვ ეგზ-ის გაყვანის განახლებული მარშრუტის გაყვანის შესახებ დეტალური ინფორმაცია;

- სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს ცნობით, წარმოდგენილი მთლიანი 633 573 კვ.მ. ფართობიდან (Shp ფაილი), 225622 კვ.მ. წარმოადგენს სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებულ სახელმწიფო ტყეს. სახელმწიფო ტყის ტერიტორიაზე „ტყითსარგებლობის წესის შესახებ“ დებულების დამტკიცების თაობაზე საქართველოს მთავრობის 2021 წლის 18 მაისის N221 დადგენილებით (თავი VII-XIV) განსაზღვრული საქმიანობა ან მისი განკარგვა საჭიროებს შეთანხმებას სახელმწიფო ტყის მართვის უფლების მქონე ორგანოსთან;
- სკოპინგის ანგარიშიდან დგინდება, რომ სახელმწიფო ტყის ტერიტორიაზე ღონისძიებების გატარება დაგეგმილია მოქმედი კანონმდებლობის, საქართველოს მთავრობის 2021 წლის 18 მაისის N221 დადგენილების შესაბამისად. აღნიშნულ შემთხვევაში - ანუ განსაკუთრებული დანიშნულებით ტყით სპეციალური სარგებლობის უფლების მოპოვების საჭიროების შემთხვევაში, საქმიანობის განმახორციელებელმა გზშ-ის ანგარიშს უნდა დაურთოს განსაკუთრებული დანიშნულებით ტყით სპეციალური სარგებლობისთვის **საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული დოკუმენტები;**
- საქართველოს საავტომობილო გზების დეპარტამენტის ცნობით, აუცილებელია დეპარტამენტთან შეთანხმებული იქნას ჰესის მშენებლობის დეტალური საპროექტო დოკუმენტაცია, რომელშიც სრულყოფილად იქნება განხილული და შეფასებული ნებისმიერი სახის ზემოქმედება დეპარტამენტის ბალანსზე არსებულ საავტომობილო გზასთან მიმართებაში. ამასთან, გზშ-ის ეტაპზე წარმოდგენილი უნდა იყოს საქართველოს საავტომობილო გზებთან შეთანხმების დამადასტურებელი შესაბამისი დოკუმენტაცია;

სსიპ საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს ცნობით:

- კორესპონდენციაში წარმოდგენილი shp დოკუმენტაციისა და კულტურული მემკვიდრეობის გეოსაინფორმაციო სისტემაში დაცული მონაცემების მიხედვით, საპროექტო ტერიტორიაზე ფიქსირდება კულტურული მემკვიდრეობის შემდეგი ძეგლები: X საუკუნით დათარიღებული ირდისუბნის ეკლესია, (ძეგლის #17842); XIII-XVI საუკუნეებით დათარიღებული მირტაშენის კომპლექსი (ეკლესია და კოშკი - #17838); IX-X საუკუნეების მირტაშენის დარბაზული ეკლესიების კომპლექსი (ძეგლების #6872 და #6873); აგრეთვე ამავე პერიოდით დათარიღებული ბალახაურის დარბაზული ეკლესია (ძეგლის #17885). საპროექტო ტერიტორია ექცევა ზემოთ ჩამოთვლილი ძეგლების ვიზუალური დაცვის არეალში. შესაბამისად, მასზე ვრცელდება „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მოთხოვნები.
- „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“ საქართველოს კანონის 36-ე მუხლის მიხედვით, კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის ვიზუალური დაცვის არეალში აკრძალულია იმგვარი მოქმედებები, რომლებიც დააზიანებს ძეგლის ისტორიულად ჩამოყალიბებულ გარემოს, ხელს შეუშლის ძეგლის ოპტიმალურ ხედვას, მის სრულფასოვან აღქმას ან შეამცირებს მის მნიშვნელობას.

- ხეობა მდიდარია სხვადასხვა პერიოდის ისტორიული და არქეოლოგიური ძეგლებით, მათ შორის, შუა საუკუნეების ნასოფლარებით, რომლებიც არა მხოლოდ ხეობის პლატოზე, არამედ კანიონშიც მდებარეობს. სწორედ ასეთი ობიექტი (იფნობის შუა საუკუნეების ნასოფლარი) ფიქსირდება სანაყაროსთვის განკუთვნილი ტერიტორიის სიახლოვეს.
- ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტების დაზიანება/განადგურების თავიდან აცილების მიზნით, პროექტის განხორციელებამდე, აუცილებელია სანაყაროს ტერიტორიებზე ჩატარდეს არქეოლოგიური კვლევა, ანგარიშის სააგენტოში წარმოდგენის ვალდებულებით, ხოლო მდ. ხრამის ხეობის ტერასებზე, სადაწნეო მილსადენის გაყვანისთვის საჭირო მიწის სამუშაოები წარიმართოს არქეოლოგიის მეთვალყურეობით.
- წარმოდგენილი ფუჭი ქანების სანაყაროს მოსაწყობი shp ფაილების გადამოწმების შედეგად, მთლიანი ფართობის 271 506 კვ.მ ნაწილიდან 15 კვ.მ ზედღებამია სახელმწიფო ტყის ტერიტორიასთან, აღნიშნული საკითხი საჭიროებს დაზუსტებას;
- ადგილის სპეციფიკური გარემოებების, მათ შორის ხეობაში არსებული/დაგეგმილი ანალოგიური ტიპის პროექტების გათვალისწინებით, გზშ-ის ანგარიში უნდა მოიცავდეს დეტალურ დასაბუთებას-რამდენად უზრუნველყოფს განსაზღვრული ეკოლოგიური ხარჯი მდინარის ბუნებრივი და ეკოლოგიური გარემოს შენარჩუნებას. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია დაზუსტდეს გასატარებელი ეკოლოგიური ხარჯის საკმარისობის საკითხი და წარმოდგენილი იქნას ეკოლოგიური ხარჯის ალტერნატიული ვარიანტის შესახებ დეტალური ინფორმაცია და შედარებითი ანალიზის საფუძველზე მიღებულ იქნას გარემოსდაცვითი საკითხების გათვალისწინებით საუკეთესო ალტერნატიული ვარიანტი;
- მნიშვნელოვანია, რომ გზშ-ის ანგარიშში კუმულაციური ზემოქმედება აისახოს ასევე 35კვ ელ. გადამცემი ხაზის მშენებლობა-ექსპლუატაციის ქრილში, მათ შორის ეგხ-ის გაყვანით ორნითოფაუნაზე მოსალოდნელი ზემოქმედების საკითხები;
- გზშ დოკუმენტში წარმოდგენილი და განხილული უნდა იყოს სააგრეგატო შენობის განთავსების ალტერნატივების ანალიზი და გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით შერჩეული ალტერნატივების აღწერა-დასაბუთება;
- გზშ-ის ეტაპზე ასევე დაზუსტებას საჭიროებს თეთრიწყარო-დაღეთი-ტოპანი ბოლნისის საავტომობილო გზის სტატუსის შესახებ ინფორმაცია;
- სკოპინგის ანგარიშის მიხედვით, გათვალისწინებულია დაახლოებით 6.7 კმ სიგრძის 35 კვ ძაბვის საჰაერო ელექტროგადამცემი ხაზის მოწყობა, რომელიც დაერთებული იქნება საპროექტო ნახიდური ჰესის 35 კვ ძაბვის ელექტროგადამცემ ხაზზე, რასთან დაკავშირებითაც 2022 წლის 28 ივნისს გაცემული იქნა სკრინინგის გადაწყვეტილება (ბრძანება N169/ს) გზშ-ის დაქვემდებარების შესახებ. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, გზშ-ის ეტაპზე წარმოდგენილ უნდა იქნეს ნახიდური ჰესთან შეთანხმების დამადასტურებელი შესაბამისი დოკუმენტაცია (ასეთის არსებობის შემთხვევაში) და ასევე ანგარიშში განხილულ იქნას ელ. გადამცემი ხაზების ექსპლუატაციისას ყველა შესაძლო მოსალოდნელი გარემოზე

ზემოქმედების საკითხი შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებების მითითებით;

- სკოპინგის ანგარიშში მითითებულია, რომ საპროექტო ნახიდური ჰესის 35 კვ ძაბვის ელექტროგადამცემ ხაზზე დაერთების შემდგომ 35 კვ ძაბვის ეგბ დაუერთდება სოფ.კოლაგირის მიმდებარე ტერიტორიაზე არსებულ ქვესადგურს, რასთან დაკავშირებითაც ინფორმაცია საჭიროებს დაზუსტებას;
- საჯარო განხილვიდან და საპროექტო ტერიტორიის ადგილზე დათვალიერებიდან დადგინდა, რომ დაგეგმილი „ხრამი 7 ჰესის“ ძირითადი ინფრასტრუქტურული ობიექტების განთავსების არეალში მდებარეობს საძოვრები და საფეხმავლო ხიდი. **გზშ-ის ეტაპზე წარმოდგენილი უნდა იყოს ხიდის გაუქმების ან/და შენარჩუნების შესახებ ინფორმაცია, ასევე მოცემული იყოს ხიდზე მათ შორის საძოვრებზე წვდომის შეზღუდვის შესახებ მუნიციპალიტეტთან/სოფლის მოსახლეობის ინფორმირების და მათი პოზიციების ამსახველი ინფორმაცია.** ამასთან, აღსანიშნავია, რომ საპროექტო ეგბ-ის დერეფანი გაივლის კერძო ნაკვეთების საზღვართან, შესაბამისად, მნიშვნელოვანია გზშ-ის დოკუმენტში ასახული იქნას 35 კვ. ძაბვის ელ.გადამცემი ხაზით კერძო ნაკვეთებზე მოსალოდნელი ზემოქმედების საკითხები და მოსახლეობასთან კომუნიკაციისა და შეთანხმების დამადასტურებელი დოკუმენტაცია (ასეთის არსებობის შემთხვევაში), ხოლო საჭიროების შემთხვევაში განხილული უნდა იქნას საპროექტო ეგბ-ის ახალი მარშრუტი გარემოსა და სოციალური ფაქტორების გათვალისწინებით, შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებების მითითებით;
- სკოპინგის ანგარიშის თანახმად, საპროექტო ჰესის ძირითადი ინფრასტრუქტურის მიმდებარედ მდებარეობს თევზსამეურნეო ტბორები და სარწყავი სისტემის სათავე ნაგებობა. გზშ-ის ეტაპზე მნიშვნელოვანია წარმოდგენილი იყოს საპროექტო არეალში არსებული წყალმომხმარებელი ობიექტების, მათ შორის თევზსამეურნეო ტბორების და სამელიორაციო სისტემის სათავე ნაგებობების შესახებ დეტალური ინფორმაცია, განხილული იყოს მოსალოდნელი ზემოქმედება ეფექტურ შემარბილებელ ღონისძიებებთან ერთად და შეთანხმების დამადასტურებელი დოკუმენტაცია (ასეთის არსებობის შემთხვევაში) წარმოდგენილ იქნას სააგენტოში. **აღნიშნული გარემოებები გათვალისწინებული უნდა იქნეს მდ. ხრამზე სათავე ნაგებობის ქვედა ბიეფში მუდმივად გასაშვები წყლის მინიმალური ეკოლოგიური ხარჯის გაანგარიშებისას;**
- სკოპინგის ანგარიშის მიხედვით, არსებობს მცირე ალბათობა, რომ საპროექტო ტერიტორიაზე მოხვდეს გადაშენების კრიტიკულ საფრთხეში მყოფი საერთაშორისო წითელი ნუსხით (IUCN) დაცული სახეობა ფოცხვერი (*Lynx lynx*). ანგარიშიდან ასევე დგინდება, რომ პროექტის განხორციელების შედეგად შესაძლებელია ზემოქმედების ქვეშ მოექცეს IUCN-ის წითელი ნუსხით დაცული სახეობა- წავი (*Lutra lutra*). გარდა ზემოაღნიშნული ძუძუმწოვრებისა, საპროექტო ტერიტორიაზე მიგრაციისას ან/და საკვების მოპოვების დროს მოხვდებიან ეროვნული და საერთაშორისო (IUCN) ნუსხებით დაცული ფრინველთა სახეობები მათ შორის: ქორცქვიტა (ან შავთვალა მიმინო, ლევანმიმინო) (*Accipiter brevipes*), ფასკუნჯი (*Neophron percnopterus*), მთის არწივი (*Aquila chrysaetos*), ორბი (*Gyps fulvus*), და სხვ. **მოცემული გარემოებების გათვალისწინებით, გზშ-ის ეტაპზე**

მნიშვნელოვანია წარმოდგენილი იქნეს ეროვნულ და საერთაშორისო (IUCN) ნუსხებით დაცულ სახეობებზე მოსალოდნელი ზემოქმედების დეტალური შეფასება შესაბამისი სათანადო შემარბილებელი ღონისძიებების მითითებით;

შენიშვნები კლიმატის მიმართულებით:

- გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების მიღების მიზნით წარმოსადგენ გზის ანგარიშში კლიმატური პირობების აღწერისას მითითებული უნდა იქნას გამოყენებული ინფორმაციის წყაროები და მონაცემთა დაკვირვების პერიოდი, მიზანშეწონილია სამშენებლო-კლიმატური პარამეტრების გათვალისწინება მოქმედ კანონმდებლობასთან შესაბამისად (იხ. საქართველოს ტერიტორიაზე სამშენებლო სფეროს მარეგულირებელი ტექნიკური რეგლამენტი „სამშენებლო კლიმატოლოგია“);
- გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშში გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსის მე-10 მუხლის თანახმად, კლიმატის ცვლილების არსებულ და სამომავლო სცენარებზე დაყრდნობით, შეფასებული უნდა იქნას კლიმატის ცვლილებით განპირობებული საქმიანობის მოწყვლადობა;
- გზის ეტაპზე წარმოდგენილი უნდა იყოს სამეურნეო ფეკალური წყლების მართვის მიზნით მოსაწყობი საასენიზაციო ორმო(ები)ს პარამეტრებისა და გაწმენდის ხარისხის შესახებ ინფორმაცია;
- სკოპინგის ანგარიშის თანახმად, N2 სამშენებლო ბანაკიდან დაახლოებით 60 მ-ს დაშორებით მდებარეობს ორდასუბნის ღვთისმშობლის ეკლესია (მამათა მონასტერი), ხოლო აღმოსავლეთის მხარეს სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები, რაც გზის ეტაპზე საჭიროებს დაზუსტებას;
- ელექტრონული Shp ფაილების გადამოწმებით დგინდება, რომ სანაყაროებისთვის (N2 და N4) განკუთვნილი ადგილი კვეთს ჰესისთვის მნიშვნელოვან ინფრასტრუქტურულ ობიექტებს (სადაწნეო მილსადენს, 35 კვ ეგხ-ს), გზის ეტაპზე აღნიშნული საკითხი საჭიროებს დაზუსტებას;
- გზის ანგარიშში წარმოდგენილი უნდა იყოს „ცხოველთა გადამდები დაავადებების საწინააღმდეგო პროფილაქტიკურ-საკარანტინო ღონისძიებათა განხორციელების წესების დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2015 წლის 14 ივლისის №348 დადგენილებით განსაზღვრული მოთხოვნების დაცვის შესახებ ინფორმაცია;
- გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების მიღების მიზნით ადმინისტრაციული წარმოების დაწყებისთვის - გზის ანგარიშში გათვალისწინებული უნდა იქნეს სკოპინგის დასკვნით განსაზღვრული თითოეული მოთხოვნა;

- გზის ანგარიშში წარმოდგენილი უნდა იყოს ინფორმაცია სკოპინგის დასკვნით განსაზღვრული საკითხების გათვალისწინების შესახებ, ერთიანი ცხრილის სახით (გვერდებისა და ქვეთავების მითითებით).

დასკვნითი ნაწილი:

სკოპინგის დასკვნის მიღების მიზნით შპს „საქენერგოს“ მიერ წარმოდგენილ პროექტზე, რომელიც ეხება - თეთრიწყაროსა და ბოლნისის მუნიციპალიტეტებში, მდ. ხრამზე 9.2 მგვტ სიმძლავრის ხრამი 7 ჰესის მშენებლობა-ექსპლუატაციისა და 35 კვ ეგხ-ის გაყვანას, სავალდებულოა გზის ანგარიშში მომზადდეს წინამდებარე სკოპინგის დასკვნით

გათვალისწინებული კვლევების, მოსაპოვებელი, შესასწავლი ინფორმაციის და წარმოსადგენი დოკუმენტაციის მიხედვით. გზშ-ის ანგარიში შედგენილი უნდა იყოს მოქმედი კანონმდებლობის, განსაკუთრებით სკოპინგის დასკვნით განსაზღვრული მითითებების სრული დაცვით.